

ANKARA ÜNİVERSİTESİ, DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
DOĞU DİLLERİ

Cilt : II., Sayı: 3 den Ayırbasım

Ahmet Rıza BEKİN

HAN SÜLÂLESİ DEVRİNDE ÇİNİN DURUMU

1977

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ — ANKARA . 1979

HAN SÜLÂLESİ DEVRİNDE ÇİNİN DURUMU

Ahmet Rıza BEKİN

I- HAN SÜLÂLESİNİN SOSYAL VE SİYASAL DURUMU:

Ch'in sülâlesinin son zamanlarında çıkan isyanlar neticesinde bu sülâle çökmüş ve M.Ö. 206 yılında asilerden Liu-pang merkezde bulunan imparatoru tahttan indirerek yönetimi eline geçirmişti ve sonra uzun süren isyanları bastırmak için düşmanları ile savaşarak onları mağlup etmişti.

Han sülâlesi Çin'de 400 yıldan fazla hüküm sürdü. (M.Ö. 206-M.Ö. 220) Bu zaman zarfında sanat, edebiyat ve bilim alanında büyük gelişmeler oldu. Çin ilk defa olarak bu sülâle zamanında dış dünya ile münasebet kurdu. Bunun sonucu olarak Hint, İran ve Yunan kültürleri Çin'i etkiledi.

Bu devirde siyasi ve askeri alanda da önemli gelişmeler oldu. Ch'in sülâlesi zamanında Çin birleşmiş ve merkezileşmişti. Han sülâlesi zamanında ise Çin İmparatorluğu bütün Uzak Doğu'da egemenliği ele geçirdi.

Han sülâlesi devrine eski zamanların sonu, orta zamanların başlangıcı denilebilir. Çünkü Han sülâlesi ile birlikte feodal devletlerden sonra gentry devleti bâşlar.¹

Yönetim sistemi: İmparator Kao-tsu akrabalarıyla taraftarlarından bazılarına beylikler verdi. Böylece karışık bir yönetim sistemi meydana geldi. Memleketin bir kısmı yeni derebeylerinin elinde, bir kısmı ise bucak ve illere ayrılmış ve memurların yardımı ile doğrudan doğruya merkezin yönetimi altında bulunuyordu. Feodal sistem parçalanıp, toprak satın alınabildiği zaman köyde büyük bir tabaka değişimi meydana geldi. Asilzadeler kayboluyor, onların yerine zenginleşen, paralarıyla toprak alan fakat kendileri şehirde yaşayan bir tabaka ile, miras yiyerek zenginleşen köylülerden ibaretti. Bu tabakalar fakir köy-

1- W. Eberhard -Çin Tarihi- 1947. Ankara Bk. s. 85.

W. Eberhard -A History of China- 1950. London Bk. s. 71.

lülerden toprak alarak kendilerine büyük bir emlak temin ediyorlardı. Fakat toprakları işletecek köleler lâzımdı. Köleler ise ancak yabancı-lardan ulurdu. Bu yabancılar ise yapılan muharebelerden alınırdı. Fakat bu karışık devirde az savaş olduğundan ve elde edilen kölelerin hepsi ziraatte kullanılmadıklarından toprağı işletecek kimselere ihtiyaç çoğalmıştı. Çinliler ise asla köle olamazlardı. Bunun için büyük toprak sahipleri bu toprakları kendilerinden satın aldıkları adamlara kiralamak zorunda kaldılar. Büyük mülk sahipleri yüksek faizlerle yaşıyorlar ve yalnız ailelerinin oturduğu ve oradan kiraya nezaret ettiği malikâneleri bulunuyordu. Böylelikle aileler ayrılıyordu. Bir kısmı köyde, diğer bir kısmı ise en yakın şehirde yaşıyordu.

Bu adamlar devlet için vergi toplamaya çok müsait idiler. Köyde itibarları vardı ve kuvvet sahibi idiler. Vergilerin toplanmasını temin edebilirlerdi. Aynı zamanda mülk sahipleri tahsil edebilirler yahut siyasete karışarak yeni nüfuz kazanmak imkânı bulabilirlerdi. Tüccarların da büyük bir kısmı büyük mülk sahipleri olmuşlar ve yeni gentry tabakasına karışmışlardı. Ayrıca yeni gentrylerle yeni derebeylerin arasında iktidar mücadelesi başlamıştı. Bu iktidar mücadelesi hemen hemen yüzyıla yakın bir zaman devam etti. Nihayet gentry'nin lehine neticelendi.

Wen-ti zamanında Çin tarihinin başlangıcından beri ilk defa büyük ve birbirine bağlı bölgeler devamlı mücadeleler olmadan bir hüküm darın yönetimi altında bulunuyordu. Bu durum ekonominin ilerlemesine de yardım etti. Köylünün yükü azalıyor, nüfuz artıyor, bununla birlikte istihsal de artıyordu. Ayrıca eşya mücadelesi de artıyordu. Bu da tedavüldeki tediye vasıtasının azlığından meydana gelecek deflasyona mani olmak için bakır paranın serbestçe basılmasına müsaade edilmesiyle kendini göstermiştir.

Artık vergiler kısmen mahsul kısmen de para ile ödeniyordu. Yeni gentry şehre akmaya başlıyor ve nihayet şehrin seviyesini de yükseltiyordu. Gentry diğer halktan gittikçe daha fazla ayrılmakta idi. Bunlar ilmî şeylerle meşgul olacak kadar vakit ve vasıtaları bol insanlardı. Gentry eski kitapları ele alarak tetki ediyor ve çeşitli araştırmalarda bulunuyordu. Bu arada Konfüçyanist fikirler de ilk önce gentryye mensup olanlarda görülüyordu. Konfüçyanizm hakkında bilgi edinmek için mektepler açıyordu. Bu M.Ö. ikinci yüzyılda bir imtihan sisteminin meydana gelmesine vesile olmuştur.

M.Ö. 154 yılında İmparator Ching-ti zamanında çıkan bir isyan neticesinde derebeylerinin ellerinde bulunan hakların çoğu geri alındı.

Derebeylerinin sarayda bir memuriyet almaları ve derebeylerini uzaktan idare etmeleri âdeti ortaya çıkmıştı. Bu suretle sarayda iktidar kazanabiliyorlardı. Böylelikle derebeyleri iki sınıfa ayrıldılar: Tercih edilenler hükümet merkezinde bulunuyor, diğerleri ise memleketlerinde kalmak zorunda idiler. Böylelikle derebeyleri iktidarları olmayan ve devletten ücret alan mütekaitlerden başka bir şey değildiler.

Wu-ti zamanında Klik denilen gruplar meydana geldi ki bunlar ailelerin kendi aralarında ittifak aktetmeleri ve aralarında evlenmeleri ile teşkil ediliyordu. Bu klikler en mühim idari işleri ellerine almağa çalışıyor ve bu suretle memleketi kendileri idare etmek istiyorlardı.

Memur sistemi : Çin memur sistemi, imtihana girdikten sonra herkesin en yüksek vazifelere girebilmek imkânını bulabileceğini gösterir. Ancak yapılan istatistik araştırmalar aşağı tabakadan birisinin hiçbir zaman en yüksek mevkilere yükselmediğini göstermiştir.² Alelade bir insanın öğretmen tutacak parası yoktu, pahalı kitapları da alamazdı. Bunları elde etse bile yine öğretmenin tesiri olmadan imtihanda muvaffak olamazdı. Bundan başka Han sülâlesi devrinde imtihana girecek olanları İl memurlarının tavsiye etmeleri lâzımdı. Bu memurların yalnız kendi klik'lerine mensup olanlarını yahut bunların aileleri ile en yakınlarının oğullarını tavsiye edecekleri aşikârdı. İmtihan edenler de yine İl memurlarının ailelerine mensup olduklarından bunlar arzu edilen şahısların imtihanda kazanmalarını, diğerlerinin ise kazanmamalarını sağlardı.

Bu klik'lerin arasında imparatorlar umumiyetle iktidarsız kuklaldı. Şahsen enerjik olan imparatorlar müteaddit klik'leri birbirlerine kıskırtırlar ve şahsi iktidarı elde ederler, daha kuvvetsiz olanlar ise tamamen bu grupların elinde oyuncak olurlardı. Çin'de klikler tarafından bertaraf edilen imparatorlar az değildir. Bazı sülâlelere de bu klik'ler tarafından nihayet verilmiştir. Han sülâlesinin sona ermesi de klik'lerin yüzünden olmuştur.

II- HAN SÜLÂLESİ ZAMANINDA HSIUNG-NU İMPARATORLUĞUNUN SOSYAL VE SİYASAL DURUMU

Hsiung-nu'ların Tou-man adında bir imparatoru vardı. Çin'in büyük ordularına karşı duramadığı için daha kuzeye doğru çekilerek orada takriben 10 sene kalmıştı. İmparator Huang-ti'nin ve general Meng-tien'in vefâtından sonra Çin yeniden karışıklıklara maruz kaldı. Devlet büyükleri yeni imparator aleyhine isyan ettiler. Hudutlara yerleştirilmiş olan askerinin tamamı mevkilerini bıraktılar. Hsiung-nu'lar Huang-ho nehrini

2- W. Eberhard. Aynı kitap, Bk. s. 100.

tekrar geçerek Ordos bölgesine girdiler. Tsinler tarafından alınmadan evvel ellerinde bulunan yerlerin tümünü geri aldılar³.

İşte Çinliler Hsiung-nu'ların tarihi hakkında bu çağdan sonra bize daha açık ve etraflı malûmat vermeye başlamışlardır. Tou-man Hsiung-nu'ların hükümdarlarından adı bize ilk geçmiş olan imparatorudur. Tou-man'ın tataristana çekilmiş olan Hsia . . . imparator ailesi efradından Chun-kai adında bir Çin prensinin neslinden geldiği iddia olunmaktadır⁴. Tou-man'a kadar Hsiung-nu'ların tarihi hakkında karakteristik hiçbir malûmat yoktur. Tarihçilerin belirttiklerine göre Tou-man, Chun-kai'den 1000 yıl sonra gelmiştir. Bununla beraber Hsiung-nu'ların imparatorluğunun kuruluşu M.Ö. 1200 yıllarına doğru vukua gelmesi gerekir. Çünkü Tou-man'ın ne kadar müddet hükümran olduğu meçhuldür⁵.

Tou-man'ın Mao-tun adında bir oğlu vardı. Vefatından sonra imparatorluk buna geçecekti. Mao-tun babasının sarayında yaşıyordu. Mao-tun'un üvey annesi babasıyla onların aralarını bozdu. Touman'ın bu karısı hükümdarlık tacını Mao-tun'dan alarak kendi çocuğuna giydirmek istiyordu. Tou-man sevdiği bu kadının ısrarına dayanacak kadar metanet gösteremedi ve Mao-tun'u imparatorluktan mahrum ederek saraydan uzaklaştırdı. Yüeh-chi denilen civardaki bir kabileye rehin olarak gönderdi. Bu barbarlara oğlunu öldürtmek için harp ilân etti. Yüeh-chi'lerin oğlundan intikam alacaklarını zannediyordu. Fakat asıl kendisi zarar gördü. Filhakika Tou-man tarafından mağlup edilen Yüeh-chi'ler öldürmek için Mao-tun'u aradılar. Fakat aleyhinde hazırlanan tuzaktan zamanında haberdar olan Mao-tun derhal firar etti ve babasının ülkesine girdi.

Cesareti sebebiyle halk tarafından sevilen ve sayılan Mao-tun 10 000 süvarilik bir ordu kurdu. Bu ordunun başına geçti. Tarihçiler Mao-tun'un bir nevi ok icad ettiğini ve bu oka öten ok adını verdiğini yazmaktadırlar. İlk önce bu okları kuşlara atılarak talim ettirdi. Sonra rastladıkları en güzel atlara atmaya başladılar. İsa- bet ettirememenin cezası idam idi⁶.

3- Shih chi: 110. s. 13 a.

Han Shu: 94 A.S.5.8.

Mc. Covert: *The early empires of central Asia*. 1939 Newyork. s. 115-116.

4-5 Deguignes: *Historie generale de Huns pars*. 1758 (Çev. H.C. Yalçın) C.I s. 193.

Mao-tun askerlerinin cesareti ve sadakatından emin olmak için en çok sevdikleri karılarına ok atmalarını emredecek kadar zalim idi. Maiyetine ancak emirlerini yerine getirenleri kabul etti diğerlerini öldürttü. Mao-tun işte bu askerleriyle babası Tou-man üzerine saldırdı. Onları takip ederek tek mil maiyetiyle beraber babasını öldürdü. Ne imparatoriçe, ne imparatorun oğlunu, ne de devlet büyüklerinden emri altına almak istemediklerinden hiçbirini affetmedi. Böylece kendisi imparator oldu. (M.Ö. 209)⁷.

Liao-tung'un kuzeyinde oturan Tung-hu'lar . . . . . o zaman gayet kuvvetli idiler. Hsiung-nu'larda meydana gelen inkilâbı ve Mao-tun'un zulümlerinin peyda ettiği gayri memnunlar miktarının çokluğunu haber alınca buraya hücum ederek hırsızlık ve yağmacılıkla zengin olmayı yahut birkaç vilâyet ele geçirmeyi düşündüler. Hsiung-nu'larda olup kendilerinde bulunmayan bazı şeyler Tung-hu devlet büyüklerinin dikkatini çekti. Bu onlar için harp doğuracak bir vesile idi. O zamanlar Mao-tun'un gayet kıymetli bir atı vardı ki bir günde 1000 Li (km.) mesafe yol alırdı.

Tung-hu'lar kasten gönderdikleri elçilerle bu atı istediler. Mao-tun milletin büyüklerini topladı. Hepsi de bu hayvanın Tung-hu'lara verilmemesi fikrinde idiler. Fakat imparator komşuları ile bozuşmak istemediğinden bu sebebi kafi görmeyerek atı verdi. Bu hareket ise Tung-hu'ların gurur ve küstahlığını arttırmaktan başka bir şeye yaramadı. Hsiung-nu'ların korktuklarını zannettiler ve daha müteşebbis bir hale gelerek imparatorun karılarından birinin kendilerine verilmesini istediler. Barış düşüncesinde olan imparator devlet büyüklerinin isteksizliğine rağmen karısını verdi. Maiyetine bir kadına karşı olan ilişkinin azgın komşularla harp açmaya sebep vermeyeceğini söyledi⁸. Fakat o ne kadar barışı muhafazaya çalışıyorsa Tung-hu'lar barışı ihlâl için o kadar sebepler bulmağa uğraşıyorlardı. O zaman her iki milletinde kullandığı metruk bir arazi vardı. Fakat bu arazi Hsiung-nu'ların elinde idi. Tung-hu'lar burasının kendilerine verilmesini istiyorlardı. Hsiung-nu devlet büyükleri bu araziden az istifade edildiğini göz önüne alarak bu hususta lâkayt davranıyorlardı. Fakat Mao-tun bu meseleyi devlet büyüklerinin düşündüğü gibi telâkki etmedi. Bu arazi kendisinin özel bir mülkü değildi. Atalarının bıraktığı mülkün bir kısmı idi. Yani bu araziye maiye-

6-7 Shih-chi: 110. s. 14 a-b.

Han Shu: 94 A. s. 7.

Mc. Covern: Aynı kitap. s. 116-117.

Deguignes: Aynı kitap. C.I, s. 195.

tindekiler de hissedardı. İmparatoriçe v.s. istenen şeyler hakkında yapmış olduğu gibi bunda da keyfi hareket edemiyordu. Birde Tung-hu'ların devamlı tekerrür eden bu talepleri canını sıkıyordu. Atına bindi ve bütün süvarilerini olarak hiç beklemeyen Tung-hu'ları mağlup etti. Tung-hu kralını öldürdü. Birçok esir ve ganimet aldı⁹.

Tung-hu'lar Batıya dağıldıktan sonra Mao-tun muzaffer ordusunu Batı ve Kuzeye çevirdi. Kua-chou ve Sha-chou tarafında oturan Yüch-chileri mağlup etti. Ordos memleketinde oturan aşiretleri de emri altına aldı. Bugün Shansi vilâyeti dahilinde Ta-tun-fu denilen Tai vilâyetine kadar uzandı. Bu zaferler Mao-tun'u Tsin'lerin Hsiung-nu'lardan almış oldukları memleketlere az zamanda sahip kıldı. O zaman Asya'nın doğusunda bulunan hükümdarlar arasında en kuvvetlisi Mao-tun idi.

Mao-tun da ataları gibi Tan-jou yahut Chen-ju namını taşıyordu. Yani Hsiyngnu'ların lisanında semanın oğlu demektir. Mao-tun'un aile ismi Ti-chi idi. Mao-tun'un maiyetinde iki büyük kumandan vardı. Biri sol diğeri sağ yani biri doğu diğeri batı kumandanı idi. Bunlar kral namını haizdiler. Sol (doğu) taraf kralı Shan-kai'de idi. Bu Pao-kan-chou arazisinde idi. İmparatorluğun sınırları doğu tarafında kore'ye kadar uzanırdı. Bu kısım doğu kumandanının yönetiminde idi. Diğeri halen Shensi dahilinde Yen-kan denilen vilâyette bulunuyordu. Bu kumandanın yönetimindeki topraklar batıya doğru Sha-cheou-tu-fang yahut Tibet istikametindeki bütün aşiretleri içine alarak uzanıyordu¹⁰.

Mao-tun bazı kere bugün Shansi de Ta-tun-fu dediğimiz Yün-chuning'de otururdu. Bundan anlaşılıyor ki Hsiung-nu'lar Shensi, Shansi vilâyetlerinin kuzey kısımlarına sahiptiler.

Bütün bu geniş imparatorluk başlıca 24 kumandan yönetiminde idi. Bunların her biri 10 000 süvarilik bir orduya kumanda ediyordu. Emirleri altında 1 000 kişiye, 100 kişiye, 10 kişiye kumanda eden subaylar vardı. Fakat Mao-tun sarayının iki kumandanı sol (doğu) Hien-wan'ı ile sağ (batı) Hien-wan'ı idi. Doğu kumandanı daima imparatorluğa namzet olarak görülürdü. Çince Hien-wan Hun dilinde Tou-chi esas kral manasını taşır. Bu makamlar ailede babadan oğula geçerdi.

Her senenin ilk ayında büyük küçük bütün kumandanlar Mao-tun'un sarayında genel bir toplantı yaparlardı. Bu büyük toplantıda

8-9 Shih chi: 110 s. 15 a-b.

Chien Han Shu: 94 A. s. 6.

Mc. Covern: Aynı kitap. s. 118.

kurbanlar kesilirdi. Beşinci ayda Lung-ching'de toplanırlar: Orada göçe, yere ve ölenlerin ruhlarına da kurbanlar kesilirdi. Sonbaharda Tai-lin'de de bir toplantı yapılırdı. Çünkü o zaman atlar daha besili bulunurdu. Bu toplantı esasında insanların ve sürülerin sayımı için yapılırdı.

Mao-tun her gün karargâhından çıkarak sabahleyn güneşe, geceleyn aya tapardı. Çadırını her tarafı gözleyecek şekilde iyi bir mevkiye kurdurmuştu. En çok oturduğu yer Lao-to-ning'in kuzeyinde İn-shan dağında idi. Bundan da anlaşılıyor ki Hsiung-nu'lar göçebe insanlardı. Belirli bir yerde oturmuyorlardı. Orada pek çok insan bulunur ok ve yay yaparlardı¹¹.

Hsiung-nu'lar cenaze törenlerinde bazı kaidelere riayet ederlerdi ki bunları halen tatarlarda görmekteyiz. Hsiung-nu'lar ölüyü onun serveti ile dengeli olmak üzere altın, gümüş, mücevherat gibi şeylerle süslerlerdi. Fakat mezar yapmazlardı. Büyük bir kalabalık ile tabutun arkasından giderler ve ölüye hayatta imiş gibi hizmet ederlerdi. Savaşçılar ay dolunay haline geldiği zaman gösterilere başlarlar. Ay azalmaya yüz tuttuğu vakit gösterilerini bırakırlardı¹². O zaman bir kaç esirin başı kesilir ve savaşçılara, mükafat olmak üzere bayatlamış süttten yapılmış olan bir nevi şerbet verilirdi.

III- İKİ DEVLET ARASINDAKİ SAVAŞLAR VE YAPILAN İLK ANDLAŞMA VE SONUÇLARI

Mao-tun Kore'ye ve Niu-che ülkesine doğru Tung-hu'ları ve Çin'in batısında bulunan Wu-sun ve Yüeh-chi'leri emri altına aldıktan sonra Li-kuen, Tsin'li aşiretleri ile Hsiung-nu imparatorluğunun kuzeyinde Selenka, ve Siberya'da Angara nehirlerine doğru yerlerde oturan kütleleri de kendisine bağladı. Bu suretle kuvvetlenen bu hükümdar Çin'e karşı yeni bir saldırıya girişti.

Çin imparatorluğu dışardan bir hücumla maruz kalsa idi kendisini yabancı bir boyunduruk altına alabilecek büyük karışıklıklardan sonra nihayet Han namını alan bir Çin sülâlesinin emri altına girmişti. Bu sülâlenin kurucusu olan Kao-tsu dahili intizamsızlığı gidermeye çalışıyordu. Shansi dahilindeki Tai yahut Ta-tun-fu vilâyetinin muhafazasını Han kralı namını tâşıyan ve büyük Ma-i şehrinde oturan Hsin'e verdi.

10-11 Shih Chi: 110 s. 15 a.

W. Eberhard: *Çin'in Şimal Komşuları*. 1942, Ankara bk. s. 76.

12- W. Eberhard: Aynı kitap. bk. s. 77

Hsiung-nu'lar 300 000 kişilik bir ordu ile bu taraftan Çin'e girmeye teşebbüs ettiler. İlk Ma-i şehrini muhasaraya aldılar. Hsiung-nu'lar Ma-i şehrini ele geçirdiler. Daha güneye doğru ilerleyerek Tai-yüan'a hücum ettiler¹³.

Hsiung-nu'ların tutumlarından daha emin haber almak için Çin imparatoru Kao-tsu onların karargâhlarına casuslar saldı. Fakat Mao-tun'un ihtiyatı çinlileri aldattı. Mao-tun en iyi süvarilerini تنها bir tarafa çekmişti. Karargâhta kötü atlarla biraz malzeme ve hasta askerlerini bırakmıştı. Çin casusları uzun zaman Hsiung-nu'ların kendilerine mukavemet edemeyeceklerini imparator Kao-tsu'ya bildirdiler. İmparator kat'i bir malûmat almadan harbe atılmak istemediğinden bu defa casusluk vazifesini kumandan Chin'e verdi.

Tecrübeli olan bu kumandan durumu keşfetti ve imparatora esaslı olarak "Hsiung-nu'lar kendilerini kuvvetli göstermeyip aksine zayıf olduklarını hile ile bildirmekteler. Oysa ki karşı durabilecek kudret ve kuvvete sahipler. Böylelikle kendilerine Çinlilerin hücum etmeyeceklerini tahrik ve teşvikten ibaret olduğunu, hücum anında karşlarına Hsiung-nu'ların en az 250 000 kişilik bir asker çıkarabileceğini, hücumun ise bir ihtiyazsızlık olabileceğini" bildirdi¹⁴.

İmparator Kao-tsu bu tecrübeli kumandanın verdiği haber ve nasihatı dinlemek şöyle dursun bu sözlerle askerinin cesaretini kırmak istediğinden şüphelendi ve bu kumandanı zincire vurdurttu. Bütün Çin ordusu 320 000 kişi olmasına rağmen bu büyük ordunun bir kısmı imparatora katılmıştı. Geri kalanları ise çok gerilerde idi. Tam bu sırada Mao-tun 400 000 kişilik bir ordu ile Kao-tsu'nun karşısına çıkarak Çin ordusunun gafletinden istifade ile Çinlileri parçaladı.

Mao-tun daha sonra Ta-tun-fu'nun batısında Pai-teng'de istihkâma çekilmiş olan Çin imparatoru Kao-tsu'yu 7 gün kuşattı. İmparator burada asker ve erzak yardımı alamaz bir durumda idi. Hsiung-nu süvarileri atlarının renklerine göre 4 kısma ayrılmışlardı. Kao-tsu bu fena durumdan kurtulmak için Mao-tun'un karısından yardım istedi. İmparatoriçe Mao-tun ile görüştü. "Herne kadar bugün Çin imparatorunu

13-14 Deguignes: Aynı kitap, (Çev. H.C. Yalçın) C. I, s. 204.

Chien Han Shu: 94 A. s. 9 b.

Shih chi: 110 s. 11 a-b.

Mc. Covert: Aynı kitap. bk. s. 121-122.

ve maiyetini emrimiz altına almışsak bile Çin'in geniş ülkelerini muhafazaya asla gücümüz yetmeyecektir" dedi¹⁵.

Mao-tun bu görüşü makul gördü. Diğer taraftan Hsin kralının kumandanlarından olan Wang-huan ile Chao-li'nin askerlerinin yetişmemiş olmaları onların Çinlilerin tarafına geçmiş oldukları şüphesini uyandırıyor. Bu esassız bir şüpheden ibaret olmakla beraber Mao-tun pek uyanık bulunmaktan ve Çinlileri kuşatmaktan vazgeçti¹⁶.

General Ching-ping en iyi cengaverleriyle imparator Kao-tsu'ya destek oldu. İmparator kaçmak ve kurtulmak için ne kadar acele ediyorsa da bu general imparatora sabır tavsiye etti. General Ching-ping askeri muntazam bir şekilde yürüterek orduyu gerilerdeki kuvvetleriyle birleştirdi ve imparatorun başa geçmesini sağladı. İmparator Kao-tsu bundan sonra hatasını anlayarak zincire vurdurduğu ve davasında haklı olan kumandan Chin'i zincirden kurtararak mükafatlar verdi. İki imparatorluktan birisinin mahvına sebep olacakmış gibi görünen bu harp işte bu suretle nihayetlendi.

Bununla beraber iki devlette barış yapmadan ayrılmışlardı. Hsiung-nu'lar daha o sene Ta-tun-fu arazisine akın etmeye tekrar başlamışlardır. Tai kralı olan Hi kendi hükümetini terke mecbur kalmıştı. Bu akınlar gittikçe daha ziyade sıklaştığı için maiyetini bu gibi felâketlerden kurtarmak isteyen imparator buna bir çare düşündü.

İmparator Kao-tsu yeni bir harbe girişmeye niyetli gibi görünüyordu. Kumandan Chin yeni terhis edilen askerlerin memleketlerine ulaşmaları için imparatorluğun barışa muhtaç olduğunu anlatarak imparatoru bu tasavvurundan vazgeçirtti.

Her iki devlet arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmek için Mao-tun'a zevce olarak bir penses gönderdi. Kao-tsu Hsiung-nu'ların devamlı soygunculuğuna mani olmak için bu gibi soygunculuktan vazgeçtikleri takdirde arzu ettikleri gıda maddelerini ve kumaşları vermeye hazır olduğunu bildirdi. Böylece her iki devlet arasındaki andlaşma yapılmış oldu. M.Ö. 200¹⁷.

15 Deguignes: Aynı kitap. (Çev. H.C. Yalçın) C. I, s. 206

Shih Chi: 110 s. 11 a-b.

Chien Han Shu: 43, s. 12 a-b.

W. Eberhard: *Çin Tarihi*. Bk. s. 89

16 Shih Chi: 110 s. 12 a.

W. Eberhard: Aynı kitap. Bk. s. 89

Mc. Covern: Aynı kitap. Bk. s. 122-123.

Bu andlaşma ile iki tarafta birbirlerine hücum etmeyecekler ve birbirlerine yardımda bulunacaklardı. Bu doğu Asya'da bağımsız ve eşit sayılan iki büyük devletin arasında aktedilen ilk uluslararası andlaşmadır¹⁸. Bu andlaşma her iki tarafta da tahta çıkan her hükümdar tarafından yenileniyordu. Fakat her iki tarafta bu andlaşmaya tam manasıyla bağlı kalmamıştır.

Sonraları Çinliler Han sülâlesi imparatorluğuna mensup prensesleri Hsiung-nu hükümdarlarına zevceliğe göndermeye mecbur oldukları zaman çok kere sir kızları göndermişlerdir. Bu kızlara daha evvelce bir asalet ünvanı verirdiler ki bu ünvan imparator ailesine mensup prenses mânâsına gelirdi.

Aktedilen andlaşma Çinlileri daima ihtiyat tedbiri almaktan kurtaramadı. O zaman Hsiung-nu'lar Ordos ülkesine sahiptiler. Burası Hsi-an-fu'dan ancak 700 Li (km) mesafede idi. Az zamanda bu şehre gidebilirlerdi. Kendilerini askeri yönden kuvvetli hissettiklerinden ilerlediler. Kumandan Chin imparatorluğa sadık, cesaretiyle maruf bir çok Çin ailelerinin hudut boyunda yerleştirilmesini tavsiye etti. Bu tavsiyeye uyularak hudut boylarına bir milyon kişi yerleştirildi.

Hudut boylarına yerleştirilen aileler bir müddet Hsiung-nu'ların tecavüzlerini durdurabildiler. M.Ö. 197. Bu durdurmada Hsiungnu'ların ya kuvvetlerinin azlığı ya da cesaretsizlikleri veyahutta yapılan barış andlaşmasına uyduklarındandı. Çin'de vukua gelen herhangi bir ihtilâl ve karışıklığın önlenmesinde Çinlilerin yardım taleplerine rağmen Hsiung-nu'lar katiyetle Çinlilere yardım ellerini uzatmamışlardır. M.Ö. 195.

Bir süre sonra huduttaki asilerden Yen kralı Liu-wang 10 000 kişi ile Tataristana çekildiği için Hsiung-nu'lar tekrar akınlarına başladılar. İmparator Kao-tsu o sıralarda vefat etmiş yerine oğlu Hsiao-ti geçmiş olmakla beraber idare imparatoriçe Lü-tai-hou'nun elinde idi. (M.Ö. 195)

17-18 Deguignes: Aynı kitap. (Çev. H.C. Yalçın) C. I, s. 209.
W. Eberhard: Aynı kitap. Bk. s. 89
Shih Chi: 110 s. 11 a.

FAYDALANILAN KİTAPLAR

- 1 - Chien Han Shu: 94 A.
- 2 - Shih Chi: 110.
- 3 - Deguignes: *Hunların, Tûrklerin, Moğolların vesair tatarların tarihi umumiyesi*. İstanbul. 1923. (Çev. H.C. Yalçın)

- 4 - Eberhard. W.: *Çin Tarihi*. 1947 Ankara.
- 5 - Eberhard. W.: *Çin'in Şimal Komşuları*. 1942 Ankara.
- 6 - Eberhard. W.: *A History of china*. 1939 London.
- 7 - Mc. Covern: *The early empires of central Asia* 1939 New York.

- 1, 2 Eberhard W: *Çin Tarihi*: 1947 Ankara s. 93
- Eberhard: *A History of China*: 1968 Berkeley s. 86
- Mc. Covern: *The Early Empires of central Asia*: 1939 New York s. 130
- 3, 4 Bak. Mc. Covern'in aynı eseri s. 131-132
- Eberhard: *Çin Tarihi*: s. 96
- 5 Han Shu 61 s. 3
- 6, 7 Mc. Covern: s. 143-144
- 8 Han Shu 61. s. 3 ve 96 A.S. 1-2
- 9 Mc. Covern: s. 150
- Han Shu: 96 A.S. 18-19
- Eberhard: *A History of China* s. 88
- 10, 11 Mc. Covern: s. 151
- Han Shu: 96 A.S. 18-19
- 12 Mc. Covern: s. 132
- Han Shu: 61 s. 4